

ÇEVİRİYİ ELEŞTİRMEDE ÖNCE

ÜLKER İNCE

Boğaziçi Üniversitesi

Amsterdam Üniversitesi'nde, 1982-83 ders yılında çeviri eleştirisi dersi öğrencilerinin birtakım Hollanda, Fransız ve Anglo-amerikan dergilerini tarayarak çeviri eleştirisi konusunda yaptıkları bir araştırmadan yararlanan çeviribilimci Raymond van den Broeck bir yazısında batı ülkelerindeki çeviri eleştirisinin durumunu kabaca çiziyor (1985:54-62). Bu araştırmanın gösterdiğine göre çeviri eleştirisi genellikle çeviribilimden habersiz yazın eleştirmenlerinin, dilcilerin ya da çevirmenlerin yaptığı amatörce bir iş olmaktan öte geçemiyormuş. Eleştirmenler ya tek cümleyle olsun metnin bir çeviri olduğunu bile belirtmeden onu anadillerinde yazılmış özgün bir metin gibi ele alıyor ya da yalnızca özgün metin ve yazarının üzerinde durup çeviri ve çevirmene ancak bir-iki cümleyle değiniyormuş. Kimileriye çeviri yanlışlarını bulup onların çözümlemesini yapıyor ancak değer yargılarını hangi ölçütlere dayandırdıklarını açıklamadıkları için okuru tam anlamıyla aydınlatamıyorlarmış. Amsterdam Üniversitesi öğrencilerinin yaptığı bu araştırmanın sonuçlarının bizim ülkemizdeki çeviri eleştirisinin durumuna da aşağı yukarı -daha sonra sözünü edeceğim birkaç örnek dışında- uyduğunu rahatça söylemek olası. İzleyebildiğim kadarıyla bizde de pek çok çeviri yapıt sanki özgün metinmiş gibi, çeviri ve çevirmenden hiç söz etmeden ya da en çok bir-iki cümleyle (ve aynen Broeck'ün dediği gibi) "çeviri rahat okunuyor", "birkaç yanlış dışında çeviri kusursuz", "ne yazık ki çevirmenin söyleme biçimi yazarın biçimini yansıtamıyor" biçiminde tanımlamalarla sunuluyor. Kuşkusuz bunları çeviri eleştirisi saymak olanaksız. Bizde çeviri eleştirisi en yaygın biçimiyle çeviri yanlışlarının sayılıp dökülmesi biçiminde yapılıyor, kaynak metni yanlış anlamaktan doğan yanlış aktarımların ya da doğru anlaşılması olmasına karşın yetersiz, yanlış aktarılmış metinbirimlerin gösterilmesi biçiminde. Bu tür bir eleştiri belki birtakım yanlışların bir daha yapılmamasına yardımcı olabilir ama bunun nesnel bir eleştiri olduğunu söylemek güç. Hele kaynak metnin yanlış anlaşılması gibi bir durum yoksa eleştirmen çevirmenin birtakım çeviri kararlarını yanlış buluyordur. Peki, neye göre? Hiç kuşkusuz kendi kafasındaki "doğru" çeviriye göre. Elbette çevirmenin tercihlerini

tartışmaya hakkı vardır ama çevirmenin kararlarını etkileyen kısıtlamaları bütünüyle görmeye çabalamadan, çevirmenin ulaşmak istediği amacın ne olduğunu saptamadan kendi kafasındaki "doğru"ya göre yanlış bulmanın nesnellikle bir ilgisi olamaz. Bu tür eleştirinin bir başka zaafı da tek tek, bütünden soyutlanmış yanlışlarla ilgilendiği için birtakım noktalardaki yitimleri metnin bütününde başka noktalarda karşılama düzeneklerini görememesi oluyor.

Çeviri yanlışlarını gösterme biçiminde yapılan eleştiriyi neden nesnel ve bilimsel bulmadığımı uzun uzun açıklamaktansa çeviribilimci Broek'un aynı yazıda önerdiği bilimsel ve nesnel çeviri eleştirisi modelini kısaca özetlemenin işi kolaylaştıracağı kanısındayım. Bu model eleştirinin nesnel olabilme koşulunu *sistemli betimlemeye* dayandırılması olarak görüyor. Betimlemenin hareket noktası kaynak metin ile erek metnin karşılaştırmalı çözümü olacaktır. Bu betimlemenin sağlıklı olabilmesi için yalnızca metinlerin yapılarını değil, metin dizgelerini de kapsaması gerekir (yani kaynak metnin kaynak dil, kültür ve geleneği içinde benzer ya da başka metinlerin oluşturduğu dizgeyle arasındaki çoğul ilişkiyi; kaynak dizge ile erek dizge arasındaki ilişkiyi; erek metin ile okuru, erek metin ile kaynak metnin erek dizgedeki başka çevirileri arasındaki ilişki benzeri ilişkileri göz önüne alması). Karşılaştırma sırasında eleştirinin değer yargıları işe karışacaktır ama eleştirinin kendi normlarını okurun karşısına çıkarmadan önce *nesnel* olabilmek için yapması gereken şey çevirmenin normlarını, hangi okur kitlesini düşünerek hangi çeviri yöntemini benimsediğini, amaçladığı şeye ulaşabilmek için izlediği siyaseti, yaptığı seçimleri bulup göstermektir. Karşılaştırmanın amacı kaynak metin ile erek metin arasında *gerçekleşmiş eşdeğerlik* düzeyini saptamaktır. Toury'nin söylediği gibi (Toury 1980:112) bütün karşılaştırmalar dolaylıdır, iki şeyi karşılaştırmak için bir üçüncü şeye, *tertium comparationis*'e gerek vardır. Buna değişmezlik de denebilir. Kaynak metin ile erek metin karşılaştırmasında tertium comparationis işi görecektir. Kaynak metin ile erek metin karşılaştırmasında tertium comparationis işi görecektir. Bu değişmezlik kaynak metne dayanacaktır. Bu değişmezlik Yeterli Çeviridir. Yeterli çeviriye varsayımsaldır, gerçek değildir, yüzde yüz gerçekleşmesi olanaksızdır. Bu olanaksızlık çeviride birtakım anlatım kaymalarına yol açacaktır. Eleştirinin bu noktada zorunlu kaymalarla seçeneysel kaymaları birbirinden ayırmalıdır çünkü zorunlu kaymalar erek dil ve kültür dizgesinin kurallarının zorunlu kıldığı kaymalardır, çevirinin yeterliliğini etkilemezler. Seçeneysel kaymalarsa çevirmenin normlarına bağlıdır, erek dizgenin normlarına uygun "kabul edilebilir" bir metin üretme amacıyla başvurduğu kaymalardır. Kaynak metin ile erek metin karşılaştırması üç aşamada yapılabilir: a) Kaynak metnin metnibirimsel çözümlemesi ve yeterli çevirinin belirlenmesi: Bu çözümleme metinde işlevsel değeri olan dilsel ya da dil dışı bütün sessel, sözcüksel, sözdizimsel ve yazınsal çatıyla, metin geleneğiyle (noktalama, italik, v.b.), izlikle ilgili öğeleri kapsar. b) Kaynak metnibirimlerin karşılığı olan erek metin öğelerinin bunlarla karşılaştırılıp kayma (ve sapmaların) saptanması. c) Erek metin ile kaynak metin arasında gerçekleşmiş eşdeğerlik derece ve türünün betimlenmesi.

Bu model, yanlış bulma biçimindeki çeviri eleştirisinin temel yanlışlarını açıkça gösteriyor: Kaynak ve erek metinlere metniçi ve dışı çoğul ilişkilerinin

bütünü içinde bakamadığını; yeterli çeviri kavramını bir *tertium comparationis* olarak kullanacak yerde erek metni değerlendirme ölçütü olarak kullandığını; çevirmenin normlarını dikkate alamadığı için seçeneysel kaymaları kolayca yanlış olarak niteleyebileceğini.

Amsterdam Üniversitesi çeviri eleştirisi dersi öğrencilerinin araştırmalarının sonuçlarıyla ülkemizdeki çeviri eleştirisinin durumu arasında koşutluk kurarken birkaç örneği ayrı tuttuğumda *Çağdaş Eleştiri* Dergisinin Eylül 1982, Mart 1983, Şubat 1984 sayılarında yayınlanmış, Akşit Göktürk'ün öğrencileriyle yaptığı çeviri eleştirisi söyleşilerini düşünmüştüm. Birincisinde Joseph Conrad'dan Haluk Şahin'in yaptığı *The Nigger of the Narcissus* çevirisi; ikincisinde E.M. Forster'dan Ünal Aytür'ün yaptığı *Aspects of the Novel* çevirisi; üçüncüsünde ise Naciye Öncül'ün Virginia Woolf'tan yaptığı *To the Lighthouse* çevirisi ele alınıyor. Yanlış bulma biçimindeki çeviri eleştirisi geleneğinin dışında yöntemli eleştirinin ilk örneklerini oluşturması bakımından önemli bu yazılar. Yöntemli dememin nedeni de şu: a) Yazılarda kaynak ve erek metne bir bütün olarak bakma çabası görölüyor, yazarla, kaynak yazın dizgesiyle, kaynak metinde kullanılan dil ve bu kullanımın yazınsal etkisiyle ilgili genel gözlem ve bilgilerle işe başlanıyor. b) Bunun ardından daha küçük birimlere geçilerek sözcük, cümle, ses, metin geleneği gibi düzeylerde kaynak metin ile erek metin arasında metinbirimsel karşılaştırmalar yapılıyor, çevirmenin aldığı çeviri kararlarını hangi kısıtlamaların etkilediğini anlama yönünde bir çaba gösteriliyor. c) Bu gözlemlerin işığında çevirinin niteliği değerlendiriliyor; yalnızca yapılmış çeviri yanlışlarını değil çevirinin başarılı yönlerini de görme eğilimi kendini gösteriyor.

Broeck'ün önerdiği eleştiri modeliyle yanyana konduklarında bu yazılar bir bakıma o modele uyamış gibi görünüyor. Ama belki de neden Broeck'ün modeliyle yanyana konsun, diye sorulabilir. Böyle bir şey yapmaya kalkışmamın nedenini şöyle açıklayacağım: Bu eleştiri yazıları yukarıda da değindiğim gibi çeviri eleştirisi adını hak eden yöntemli eleştiri örnekleri olmalarına karşın tam anlamıyla nesnel, sağlıklı ve yararlı eleştiri olmayı pek başaramamış görünüyorlar. Bunu da ancak onları Broeck'ün modeliyle yanyana koyduğumuz zaman görebiliyor, nedenlerini de kavrayabiliyoruz.

Onları hangi noktalarda *nesnel, sağlıklı* ve *yararlı* olmaktan uzak bulduğumu göstermek istediğim bu yazıda -işimi biraz kolaylaştırmak için- yalnızca V.Woolf'tan Naciye Öncül'ün yaptığı *Deniz Feneri* çevirisinin eleştirisini kullanacağım. Onun için söyleyeceklerim aynı stratejinin izlendiği öteki iki yazı için de geçerli olacak.

Nesnelliliğin en önemli koşullarından birini Broeck eleştirinin sistemli betimlemeye dayanmasında buluyordu. Yani ona göre eleştirmen bir çevirinin doğru ya da hatta başarılı olup olmadığıyla değil *nasıl* yapıldığıyla, *neden* öyle yapıldığıyla ilgilenmeli. *Nasıl*'ını, *neden*'ini sorgulayıp anlamadan yapılacak değerlendirmenin ne nesnel ne de sağlıklı olabileceği görüşünde (Broeck 1985:58). Sağlıklı olamaz çünkü varsayımsal çeviri ile gerçek çeviri birbirinden çok farklıdır. Çeviri deneyimi olan herkes bunu bilir. Varsayımsal olarak neyin nasıl çevrilmesi gerektiğini söyleyebilirsiniz ama iş onu gerçekleştirmeye geldiği zaman hiç düşünmediğiniz.

yani çeviriyi yapmadan göremeyeceğiniz kısıtlamalar çıkar ortaya. Varsayımsal olarak bir tane doğru çeviri varken çeviriyi yapmaya giriştiğinizde önünüzde birden fazla seçenek belirir. Eleştirmen bütün seçenekleri görebilmek için çeviriyi yapmak zorunda değil elbet ama hiç değilse gerçekleşmiş çevirinin üretiliş sürecini bütün karmaşık ilişkileri içinde kavrama çabasıyla işe başlarsa varsayımsal olmaktan kurtulur, gerçekçi olur, çevirmeni gerçekleştirilmesi olanaksız bir şeyi gerçekleştirmediği için suçluyor duruma düşmez. Bir başka deyişle eleştirmen çeviriyi üstten ve uzaktan değil çevirmenin omuzunun üstünden bakmayı becerebilmeli. Beceremeyince ne olur? Şimdi ona bir örnek vermek istiyorum. *Deniz Feneri*'nin çevirmeni "that he had never been sick in his life" öbeğini "ömrümde beni deniz tutmamıştır" diye çevirdiği için eleştiriliyor (6-7). Her ne kadar "Siz iyi bir denizci misiniz?" sorusunun yanıtı olduğu için bağlam gereği böyle çevrildiyse de kaynak metin tümcesinde daha geniş bir yaşantı alanı kastediliyormuş, çevirmen *sick* sözcüğünü *deniz tutması* olarak çevirdiği için anlamı daraltmış oluyormuş. Peki, daraltmamak için ne yapsaydı? *Sick* sözcüğünün *hasta*, *midesi bulanmış*, *kusacağı gelmiş*, *bıkmış*, *bezmiş* anlamlarından hangisini kullansaydı. Apaçık görülebileceği gibi hangisini kullansa yanlış olurdu. (Hele bu cümlenin hangi sorunun yanıtı olduğunu düşünürseniz.) Çevirmenin seçenekleri bunlardıysa en uygun seçimi yaptığı için mi eleştiriliyor? Peki çevirmenin göremediği ama eleştirmenin gördüğü başka seçenekler var da onları göremediği için mi eleştiriliyor? Bu da değil çünkü eleştirmen başka bir seçenektan söz etmiyor. Yalnızca onu anlamı daraltmakla suçluyor. Gelelim anlamın daralması konusuna. Eleştirmene göre bu sözden sonraki cümleleri okuduğunuz zaman "ömrümde beni deniz tutmamıştır" sözüyle ne demek istendiğini, daha doğrusu yalnızca deniz tutmasından değil bunun çok ötesinde bir şeyden söz edildiğini öğreniyormuşuz. Bu eleştiriye okuyunca insan gerçekten de sanıyor ki *sick* sözcüğü *deniz tutması* olarak değil de başka bir şey olarak çevrilmeliydi, böyle çevrilmediği için de anlamından bir şeyler yitiriyor. Oysa kaynak ya da erek metne bakıp bütün paragrafı okuyunca anlam daralması sözünün nereden çıktığını anlıyoruz. Yani "Ömrümde beni deniz tutmamıştır" cümlesinden sonra gelen -"Ama bu tek cümlenin içine barut gibi şu anlamlar sıkıştırılmıştı: büyük babası bir balıkçı idi; babası da bir eczacı; kendi kendini yetiştirmişti; bununla da çok övünüyordu; o Charles Tansley'di ...." diyerek uzayıp giden- cümleleri okuyan ve bir tek cümlenin içine pek çok anlamın sıkıştırılmış olduğunu öğrenen eleştirmen meğer bunun için anlam daralmasından söz ediyor, çevirmeni, gerçekten de "ömrümde beni deniz tutmamıştır" anlamına gelen bir cümleyi "ömrümde beni deniz tutmamıştır" diye çevirdiği için eleştiriyormuş! Ne yazık ki eleştirmen İngilizcesi ne kadar geniş anlamlar içeriyorsa - roman bağlamında bunların neler olduğu zaten metinde sayılıp dökülüyor - türkçesinin de o kadar geniş anlamlar içerdiğini, en küçük bir anlam daralması söz konusu olmadığını, yazınsal bir metinde "ömrümde beni deniz tutmamıştır" cümlesinin pek çok anlama gelebileceğini, bu cümlenin ancak bilgilendirici ya da teknik bir yazıda, örneğin bir gemici söylediği zaman anlamın daralacağını, tek anlama indirgeneceğini görmüyor. Sorun görüp görmemek sorunundan çok belki de "çeviri" ve "eleştiri" sözcüklerinin yanlış koşullamasında yatıyordur. Çevirinin işi kaynak metni eksiltmek, eleştirinin işi hata

bulmak olarak görölürse çevirinin kaynak metni nasıl eksilttiğini göstermeden işinizi yapamayacağınızı sanırsınız.

Söz konusu eleştiride bilinçakışı tekniğiyle yazılmış bir roman olarak kaynak metnin dilinin şiirselliği ve akıcılığı vurgulanıyor. Woolf'un (romanın bir bölümünde) çoğunlukla eylemsiler kullandığı, "dilde, biçimde bir kayganlığı, bir geçiş kolaylığını" (s.5) sağladığı söyleniyor. Çevirideyse eylemler kullanılmış. Belki, dilimizin yapısı gereği bu engellenemezmiş ama metnin şiirselliği kayboluyormuş. Açıkça görüleceği gibi eleştiri bir yandan kaynak metinde şiirselliği sağlayan öge olarak gördüğü eylemsilerin kullanımını türkçede, dilin yapısı gereği olanaksız görüyor, bir yandan da eylemsi kullanmadığı için çeviriyi şiirsel olmamakla, anlam ve etki yitimine yol açmakla suçluyor. Çevirinin doğasından haberi eleştirinin düşmemesi gereken bir yanlış. Çeviri metne kaynak metnin sadık bir kopyesi gözüyle bakılamayacağını, kaynak metinde sağlanan herhangi yazınsal bir etkinin erek metinde kaynak metin öğelerinin karşılıklarıyla sağlanmak zorunda olmadığını bilmesi gerekir. Yani kaynak metinde şiirsellik eylemsi kullanımıyla sağlanmışsa, erek metinde ille eylemsi kullanarak sağlanması gerekmez, amaç şiirsellikse, eylemsi kullanılmadığına göre başka bir biçimde sağlanacak demektir. Eleştirinin yanıtlaması gereken soru da şiirselliğin sağlanıp sağlanmadığı ve nasıl sağlandığı olacaktır.

Çevirmenin neyi neden öyle çevirdiğini anlama çabasına öncelik verilmediği zaman belki de en yerinde çeviri kararını yanlış olarak nitelemek işten bile değildir, şimdi vereceğim örnekte görüleceği gibi: Çoğunlukla dolaylı anlatımın kullanıldığı söylenen Woolf metninin çevirisinde buna uyulmadığı, kimi dolaylı anlatımların dolaysız çevrildiği gözleminde bulunuluyor. Dolaysız aktarılan dolaylı anlatım örneklerinden biri şu: *Should he give her love to Carrie?* (s.8) Çevirmenin bunu *Carrie'ye onun selamını söylese miydi?* biçiminde dolaylı çevirmesi gerekiyormuş ama o *Carrie'ye sizden selam yazayım mı?* diye dolaysız aktarmış. Buna neden baş vurduğunu anlamak, hatta bu kararın yerinde bir karar olduğunu söylemek güç değil çünkü Bay Bankes ile Bayan Ramsay arasında geçen bu sahnede, dolaylı da anlatılmış olsa, ikisinin arasında geçen bir konuşma söz konusuyken o sorudaki *her* adının bir kadına, büyük bir olasılıkla da oradaki tek kadın Bayan Ramsay'e gönderme yaptığını hemen anlıyoruz, yani o *her* adılı bizi göndermesi gereken yere gönderiyor oysa *onun* olarak çevriline bir kadına mı, bir erkeğe mi gönderme yaptığı türkçede hiç belli olmuyor, *onun selamı* ille de Bayan Ramsay'in selamı olmak zorunda değil, o anda orada bulunmayan birtakım üçüncü kişilere ait olabilir — kadın ya da erkek. Böylece kaynak metindeki *her* sözcüğü bizi bir kadına — dolayısıyla de Bayan Ramsay'e — gönderirken *onun* sözcüğü bizi ortada bırakıyor, Bayan Ramsay'e gönderebilir de göndermeyebilir de. Bu durumda çevirmenin iki seçeneği kalıyor: Ya dolaylı çevirecek ama adil yerine ad kullanacak, yani *Carrie'ye Bayan Ramsay'in selamını yazsa mıydı?* diyecek (o durumda gene eleştirilecekti çünkü *he* (erkek) ile *she* (kadın) ayrımı türkçede yitdiğinden kimi yerlerde ad kullandığı için — anlam yoğunluğunu seyrelttiği için — daha önce eleştirilmişti); ya da dolaysız çevirecekti. Bu iki seçenektan hangisini yeğlerse yeğlesin eleştirinin — kaynak metne sadakat adına —

önerdiği gibi dolaylıyı dolaylı çevirmek. adılı adilla karşılamaktan daha iyi bir iş yapmış olacaktır. Evet, eleştiri yazısında dendiği gibi dolaylı anlatım metinsel işlevi olan önemli bir öge, kaynak metinde olduğu gibi çeviride de dolaylı anlatımın ağırlıkta olmasını beklemek doğru olur ama bu ancak metnin bütünü düzeyinde söz konusu olabilir.

Gene eleştiride belli bir sadakat anlayışının etkisiyle çevirmen kaynak metnin yazım imlerine tam anlamıyla uymadığı için eleştiriliyor. Henüz tek tek örneklerle karşılaşmadan önce şu eleştiriyle karşılaşılıyor: "Kimi yerde yazarın izinde, onun kullandığı yazım imleriyle çeviriyor, kimi yerde de farklı bir yorum yapıyor. Ya belli bir yorumu benimseyip bunu tüm çeviri boyunca sürdürmesi ya da Virginia Woolfu izlemesi beklenirdi" (s.7). Türkçe çevirinin İngilizce metindeki yazım imlerini aynı yerlerde aynı biçimde kullanılmasını isteyebilmek için iki dilin yazım imlerinin yüzde yüz çakıştığını düşünmek gerekmez mi? Böyle bir çakışma olanmayacağına göre gerçekten de yapılması gereken şey imlere kimi zaman uymak kimi zaman uymamak, bu kararları doğru vermektir. Naciye Öncül kimi zaman uyduğu kimi zaman uymadığı için değil ancak ne zaman uyacağına, ne zaman uymayacağına doğru karar veremediği için eleştirilebilirdi. Ashında daha sonra eleştirinin bu biçime dönüştürüldüğünü ve -tek tek cümleler düzeyinde haklı olup olmadığı bir yana- kabul edilebilir bir biçimde formüllendirildiğini görüyoruz çünkü çeviride "Tırnak, tire, ayraç imlerinin özgün metindeki" (s.8) işlevleriyle kullanılmadığı söyleniyor. *İşlev* sözü edilince söylenecek bir şey kalmıyor, demek ki kaynak metindeki yazım imlerinin *işlevlerini* yerine getirecek biçimde ve türde erek yazım imleri kullanılacak.

Dikkat edilirse bu yazıya aldığım eylemsiler, adıllar, dolaylı-dolaysız anlatımlar, yazım imleriyle ilgili eleştirilerin hepsi sanki belli bir sadakat anlayışını vurgular, sanki eylemsinin eylemsiyle, dolaylının dolaylı, adılın adilla v.b. aktarılmasını önermiş gibi görünüyor. Böyle olmasa bile bunun böyle anlaşılacağı tehlikesini görmek gerek. Pek çok çevirmene yol göstermesi, yararlı olması gereken eleştiri pekâlâ zararlı olabilir çünkü açıkça söylenmese bile sezdirilen bu sadakat anlayışı kolaycı bir anlayış. Demek ki çevirmen özgün metin yazarının biçimini *bozmadan* aktarabilmek için kaynak metnin, metinle en çok ilgili özellik ve ilişkilerini yeniden, aynen yapılandırmalıdır. Oysa çeviri gerçekleri bize kaynak metin yazarının biçiminin *bozmadan* değil *bozarak* aktarılabilceğini gösteriyor. Bozmadan aktarmanın (belki) bir tek yolu varken, bozarak aktarmak düşüncesi işleri birden karıştırıyor çünkü bunun bir değil birden fazla yolunun olacağı açık.

Değerli bilimadamı Akşit Göktürk'ün öğrencileriyle söyleşi biçiminde yapılmış çeviri eleştirileri, daha önce de söylediğim gibi, yalnızca çeviri yanlışlarını bulmak olarak görülen çeviri eleştirisine yöntemli bir yaklaşım getirmesi, tek tek yanlışların ötesinde metne bir bütün olarak bakmayı, tek tek ögelerin dışında yazarın biçiminin aktarılması diye bir şeyle ilgilenmeyi, eleştirinin bir değerlendirme, başarısızlıklar kadar başarıları da bulup gösterme biçiminde yapılması gerektiğini önemmesi bakımından oldukça önemli kuşkusuz. Ama bu arada çeviri ürüne gerçekten bütünsel olarak bakabiliyor mu, onu nesnel değerlendirebiliyor mu, sorularına

olumlu yanıt vermek de olanaklı görünmüyor. Metnin bütünü düzeyinde bir eşdeğerliğin sağlanıp sağlanamadığını irdelemek ister görünen eleştiri — şüırsel dil ve dolaylı anlatım örneğinde olduğu gibi — bunu tek tek ögelerde aramaktan öte gidemiyor. Eleştirinin vazgeçilmez niteliği olan nesnellikse, çeviri olgularından değil de varsayımsal, yeterli çeviriden yola çıkıldığı, yeterli çeviri değerlendirme ölçütü yapıldığı için sağlanamıyor. Şurası unutulmamalı ki eleştirmen bir çeviriyi değerlendirirken aynı zamanda başka çevirileri de yönlendiriyor, başka çevirmenlere de — açıkça söylenmese bile — birtakım çeviri tutumları, ilkeleri öneriyordur. Bu yazının konusu olan eleştiri yazısının önerir görüldüğu sadakat anlayışının erek metin kutbunu gerektiğince dikkate almadığını, çeviriye daha çok kaynak metin kutbundan baktığını göstermeye çalışmamın nedeni bu anlayıştan etkilenebilecek çevirmenlere başka bir bakış açısı sağlayabilmek isteğiydi. "Başka" bir bakış açısı derken erek metin kutbundan söz ediyorum. Yazınsal bir metnin çevirisinde kaynak metne sadakat tek amaç olamaz çünkü çevirinin "yazınsal" olması önemlidir. Yazınsal olmayı başaramamış bir çevirinin kaynak metne sadakatının ne anlamı olabilir?

KAYNAKÇA

- Broek, Raymond van den . 1985 "Second thoughts on Translation Criticism: A Model of Its Analytic Function". *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*. Der. T. Hermans London: Croom Helm, 54-62.
- Göktürk, Akşit. 1984 "Bir Çeviri Konuşması". *Çağdaş Eleştiri*. İstanbul: Gelişim Basım ve Yayım A.Ş. ve Süreli Yayınlar A.Ş. Şubat, 5-10.
- Toury, Gideon. 1980 *In Search of a Theory of Translation*. Tel Aviv: The Porter Institute of Poetics and Semiotics, Tel Aviv University.